АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ

МАТЕРІАЛИ

IX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

УДК 159.9.07
ББК 88.3я431
А 43

Рецензенти:

О.Є. Фальова – доктор психологічних наук, професор кафедри практичної психології, Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, Україна

У. Груца-Мьонсік – професор надзвичайний, доктор габілітований суспільних наук, Жешівський університет, м. Жешів, Республіка Польща

Міжнародна редакційна колегія:

С.Д. Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Україна (головний науковий редактор); ***Л.А. Онуфрієва***, доктор психологічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна (головний редактор); ***Dr Beata Anna Piechota,*** Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie, Polska (заступник головного редактора); ***Станіслав Клімовський***, кандидат юридичних наук, віце-президент Асоціації з підтримки науки та інновацій, Франція (заступник головного наукового редактора); ***Віктор Массот Моріс,*** Phd, виконавчий директор Асоціації з підтримки науки та інновацій, Франція; ***Марек Палюх,*** професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, Інститут педагогіки, Жешівський університет, Республіка Польща (заступник головного редактора); ***Радослав Маліковський***, доктор соціологічних наук, Жешівський університет, Республіка Польща (заступник головного наукового редактора); ***Н.І. Тавровецька,*** кандидат психологічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна; ***Н.М. Гончарук***, доктор психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***І.Л. Рудзевич***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***О.В. Гудима***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***О.М. Чайковська***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***Р.Т. Сімко,*** кандидат психологічних наук, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***Д.І. Куриця,*** кандидат психологічних наук, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 1 від 25.01.2024 р.)

А 43 ***Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі:*** Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2024 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 190 с. Англ., укр., пол.

У матеріалах IX Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі», підготовлених у рамках двох міжнародних науково-дослідницьких проектів: «Соціально-психологічні та соціокультурні засади розвитку, формування і становлення особистості на сучасному європейському просторі: досвід та перспективи», «Соціально-психологічні координати розвитку та становлення особистості на сучасному європейському просторі», «Єдність особистості у сучасному європейському просторі», окреслено актуальні проблеми сучасної психології, висвітлено теоретико-методологічні і практичні підходи щодо становлення й розвитку особистості професіонала та міжособистісних взаємин; представлено широкий спектр наукових розробок українських та європейських дослідників.

Матеріали учасників конференції адресуються фахівцям та усім, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 159.9.07
ББК 88.3я431

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ, ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Maksymenko Serhii, Maksymenko Ksenia
Orthobiosis in human development: a genetic psychological perspective on personality traits and their pathologization 8

Воєвідко Л.М.
Формотворчі елементи емоційного інтелекту майбутніх учителів 13

Grzybek Grzegorz
Etyczny i wychowawczy wymiar praw seksualnych człowieka. Wprowadzenie do refleksji 16

Miąso Janusz
Rola psychologii religii w procesie całożyciowego uczenia się 18

Сімко Р.Т., Сарафінюк Н.В.
Особливості теорії самоактуалізації особистості А. Маслоу 21

Стельмах В.В.
Проблема формування наукових понять у сучасній психології 25

Шевчук О.В.
Розвиток емоційного інтелекту викладача у контексті інклюзивної педагогіки 27

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

Бровко К.М.
Психологічні особливості прояву професійних фрустрацій психолога 30

Гончарова В.О.
Особливості формування у молодих вчителів готовності до розв'язування педагогічних задач 34

Обискалов І.С., Шевченко Н.Ф.
Обґрунтування емпіричного дослідження процесів рефлексії та ухвалення рішень 36

Сімко А.В., Пойда Л.С.
Функціональний аналіз інтонації в лінгвістиці та психології 41

Скальська Л.О., Горбачов В.О.
Фактори формування особистості підлітка 44

МІЖОСОБИСТІСНА ВЗАЄМОДІЯ В ОСВІТНЬОМУ ТА ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Білошниченко Г.А.
Психологчні особливості прояву творчих здібностей у підлітків 49
Бойчук Л.К.
Соціально-психологічні детермінанти розвитку шкільної тривожності 52
Бузід А.М., Чиханцова О.А.
Особливості феноменології військового лідерства 57
Главінська Е.С.
Психосемантичний підхід у парадигмі адаптивних взаємостосунків батьків та дітей старшого шкільного віку 62
Курик О.І.
Психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку 66
Mykhalchuk Nataliia, Ivashkevych Ernest
Psychology of ICT Training at the English lessons 69

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО І МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Максименко С.Д., Максименко К.С.
Від психологічного супроводу (інтервенцій і технології) до психічного здоров'я 74
Диса О.В.
Почуття психологічної безпеки: причини порушення і наслідки 78
Лич О.М.
Проблема психологічного самовідновлення студентами-психологами в умовах війни 82
Пастушенко В.С.
Сучасне розуміння психологічного благополуччя дитини 86

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Гоцуляк Н.Є., Бабелюк О.В.
Особливості консультування ветеранів, які знаходяться у посттресовому стані 90

Е.С. Главінська
аспірант, Рівненський державний гуманітарний університет,
Рівне, Україна

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ПІДХІД У ПАРАДИГМІ АДАПТИВНИХ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Першим виокремленим нами підходом є ***психосемантичний підхід.*** У парадигмі ***психосемантичного підходу*** (Mykhalchuk, & Onufriieva, 2020) вчені пояснюють причину дезадаптивної поведінки старшокласників розладами в структурі ідентичності, що пов'язані з дезадаптацією, стресовими станами, індиферентністю, інфантильністю, залежністю від соціальних норм і правил. Батьки старшокласників пояснюють такий стан речей самознецінюванням учнів, низькою самооцінкою, адикціями (наприклад, алкоголізмом, токсикоманією, наркоманією).

У сучасних психосемантичних дослідженнях (Vovk, Emishyants, Zelenko, Drobot, & Onufriieva, 2020) за допомогою методу семантичного диференціалу було встановлено домінувальні особистісні властивості, які увійшли до психосемантичного простору «Сила – Активність», тобто є базовими для семантизації особистісного профілю учня старшого шкільного віку. Це такі якості, як агресивність, тривожність, залежність від дорослих, егоїзм, істеричність, впертість, скритність та ін., які є причиною дезадаптивної поведінки учнів. Внаслідок цього старшокласники мають неабиякі труднощі в адаптації, у взаємостосунках з оточуючими дорослими. Це особистісні якості старшокласників досить-таки негативно позначаються на характері взаємодії школяра з дорослими великою мірою завдяки дезадаптивних особистісних реакцій. Вченими було доведено, що дезадаптивні функції особистості мають здатність виявлятися, перш за все, в конфліктних ситуаціях. При цьому подолання конфліктів ніяким чином не фасилітує актуалізацію позитивних, досить-таки конструктивних змін в парадигмі міжособистісної взаємодії.

Тому психосемантичний підхід наголошує, що актуальними в психологічній практиці є особистісні зміни, які сприяють становленню характеристики адаптивності в сімейних взаємостосунках.

Психосемантика наголошує, що адаптивність особистості у сімейних взаємостосунках має розглядатися як цілковито динамічний процес взаємодії батьків і дітей у гармонійній системі сімейних взаємостосунків. При цьому психосемантика актуалізує суттєві прояви особистісних змін, ускладнені дезадаптивною поведінкою старшокласників, які палять, вирізняються алкогольною пристрастю або вживають психоактивні речовини. За допомогою психосемантичного методу стає можливим побудувати психосемантичний особистісний простір старшокласника, який буде характеризуватися прийняттям нових ролей та створенням нового образу себе, які, попри все, не характеризуються становленням самоідентичності старшокласника.

Вчені, яких ми віднесли до психосемантичного підходу, неодноразово звертали свою увагу на те, що батьківські та дитячі взаємостосунки нерідко залежать від травматичного досвіду, який діти набули ще в ранньому дитинстві. Домінувальну роль у психосемантичних дослідженнях становлення батьківських і дитячих взаємостосунків традиційно відіграють сексуальність, агресивність, страждання, переживання, а також таким базовим потребам, як потреба в їжі, одязі, будинку. Згідно З.Фройду (Freud, 1982), мати є для дитини, з одного боку, базовим і найважливішим джерелом задоволення, домінувальним об'єктом лібідо, а, з іншого боку, – особою, що диктує морально-етичні принципи, формулює закони, характеристики та механізми життєдіяльності. Зрозумілим є те, що батьки мають неабиякий вплив на дитину. Вчені (Mytnyk, Matvienko, Guraliuk, Mykhalchuk, & Ivashkevych Er., 2021) стверджують, що спосіб і повнота задоволення дитиною своїх біологічних потреб, які формуються вже на ранніх стадіях життєдіяльності, закладають неабиякі основи довіри, прийняття, активності, цілепокладання та сенсоутворення в своєму майбутньому житті.

Отже, представники психосемантичного підходу надають перевагу суто біологічним факторам у життєдіяльності особистості. Домінувальну роль, зазначають ці вчені, мають ці фактори у становленні адаптивних сімейних взаємостосунках. Представники цього напрямку наголошують на ролі позитивних взаємостосунків між дитиною і матір'ю, починаючи вже з раннього віку, які зумовлюють формування особистості в її усьому подальшому житті. У системі виховання та навчання дітей, побудованої на засадах психосемантичного напрямку,

неабияка увага наголошується на взаємостосунках між матір'ю і дитиною. В роботах вчених актуалізується увага на діях і ролі матері, яка має піклуватися щодо дитини, годувати її, тобто цілковито задовольняти потреби дитини. За таких умов підростаюча особистість буде почувати себе в повній безпеці. Позитивне ставлення матері до дитини актуалізуватиме та розвиватиме соціальні почуття та бажання дитини, сприятиме становленню у неї емпатії. Всі ці психологічні чинники відображуватимуться на формуванні особистості дитини, експлікуватимуться у складних фреймах формуванні її особистості.

Представники психосемантичного напрямку неабияку увагу приділяли психотерапії сімейних взаємостосунків. Вчені є прихильниками інтенсивної психотерапевтичної допомоги, яка надається не лише в складних випадках, які вимагають безпосереднього втручання ззовні, а й профілактичної терапії, яка має застосовуватися в процесі проведення психологічних тренінгів, які мають стати звичайним, традиційним засобом психологічної підтримки, соціальної адаптації та соціально-психологічної реабілітації.

В парадигмі психосемантичного напрямку здійснював свої емпіричні дослідження і E. Fromm (Fromm, 2005). Вчений розглядав батьківсько-дитячі взаємостосунки як деяку фундаментальну основу особистісного розвитку дитини. В працях E. Fromm (Fromm, 2005) наголошено на якісних відмінностях між особливостями материнського і батьківського ставлення до дитини. Зокрема, вчений стверджує, що материнська любов є такою характеристикою, яка не може контролюватися дитиною, нею не можна «опанувати», вона або існує, або не існує. На противагу, батьківська любов характеризується тим, що батько виявляє спроможність любити лише за те, що дитина виправдовує його передбачення та очікування, прогнозування тощо.

У роботах іншого представника психосемантичного напрямку (Higgins, 1987) наголошується на неабиякому впливові соціального оточення на психоемоційний розвиток дитини. Проте, до соціального оточення вчений відносить і вплив членів сім'ї. Тому неабияку увагу E. Higgins (Higgins, 1987) надає важливості материнського ставлення до дитини, а також необхідності цілеспрямованого формування психіки особистості. Автор наголошує, що період дорослішання постійно вимагає здійснення змін у взаємостосунках батьків із дитиною. Також учений актуалізує нашу увагу на тому, що сімейні взаємостосунки

проходять кілька етапів свого розвитку, починаючи від повної втрати незалежності матері під час народження дитини і до повного відновлення дитячої суверенності. При цьому домінувальна роль належить домаганням дитини. Так, суверенна особистість дитини буде формуватися лише у тому випадку, коли має місце постійний особистісний розвиток всіх членів сім'ї, не лише дитини, а й батька і матері.

Висновки. Психосемантичний науковий підхід дає нам можливість розуміти ***адаптивні взаємостосунки батьків і дітей у сім'ї*** як процес прийняття поведінки один одного як особистісно значущої, коли і форма, і зміст, інтенції та інтенсивність поведінки членів сім'ї можуть розглядатися як досить-таки адекватні, гармонійні та конструктивні. Всі ці моменти великою мірою сприятимуть актуалізації сімейних проблем у взаємостосунках батьків і дітей, і фасилітуватимуть продуктивне розв'язання будь-якої конфліктної ситуації.

Список використаних джерел

1. Freud S. Der Witz and seine Beziehung zum Unbewussten. *2nd ed.* Frankfurt: Frankfurt am Main, 1982. 207 s.

2. Fromm E. Die Autorität in der Familie. Frankfurt: Frankfurt am Main, 2005. 156 s.

3. Higgins E.T. Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*. № 94(3). 1987. P. 319–340.

4. Mykhalchuk N., Onufriieva L. Psycholinguistic features of representation of emotions by the concept of "Fear". *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. Вип. 48. 2020. С. 206–227.

5. Mytnyk A., Matvienko O., Guraliuk A., Mykhalchuk N., Ivashkevych Er. The development of constructive interaction skill as a component of social success of junior pupil. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. *Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume II. 2021. Vilnius (Lithuania). P. 387–401. https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6406.

6. Vovk M., Emishyants O., Zelenko O., Drobot O., Onufriieva L. Psychological Features Of Experiences Of Frustration Situations In Youth Age. *International Journal of Scientific & Technology Research.* Volume 8, Issue 01, January 2020. P. 920–924. http://www.ijstr.org/paper-references.php?ref=IJSTR-0120-28117